

KS. HENRYK MISZTAL

KOŚCIELNA CENZURA WYDAWNICTW
W ŚWIETLE DEKRETU
DE ECCLESIAE PASTORUM VIGILANTIA CIRCA LIBROS

W czasie trwania Soboru Watykańskiego II oraz w posoborowych dyskusjach prowadzonych przez kanonistów nad reformą kodeksu prawa kanonicznego niejednokrotnie wysuwano postulaty zmian w ustawodawstwie Kościoła dotyczących cenzury wydawnictw. Dotychczasowe przepisy KPK zawarte w kan. 1384-1405 częściowo zdeaktualizowały się. Oparte były na 10 regułach indeksu promulgowanych bullą pap. Piusa IV *Dominici gregis* z 24 III 1564 r., a przygotowanych przez jedną z komisji Soboru Trydenckiego. 10 reguł indeksu zreformowanych bullą pap. Benedykta XIV *Sollicita ac provida* z 9 VII 1753 r. oraz dostosowanych do ówczesnych czasów przez pap. Leona XIII bullą *Officiorum ac munerum* z 25 I 1897 r. weszło do KPK. Po Soborze Watykańskim II powołana na miejsce Św. Oficjum Kongregacja Doktryny Wiary ogłosiła 14 VI 1966 r. *Notificatio*, w którym pozbawiła indeks książek zakazanych waloru prawa kościelnego. Problematyka czytania książek zakazanych została sprowadzona do płaszczyzny moralnej¹. Stolica Apostolska znosząc indeks nie zniosła przez to cenzury uprzedniej, lecz podkreśliła, że „pokłada silną nadzieję w czujnej zapobiegliwości ordynariuszy o sprawę cenzury książek”. Ta sama Kongregacja 15 XI 1966 r. ogłosiła notę, w której pozbawiła waloru prawa kościelnego kan. 1399, zawierający wykaz książek zakazanych z samego prawa (*ipso iure prohibiti*). Ponadto aktem tym zostały zniesione kary za niezachowywanie przepisów o cenzurze, zawarte dotychczas w kan. 2318². Oba wymienione akty Kongregacji Doktryny Wiary były krokami przygotowawczymi do generalnego uregulowania na nowo zagadnienia cenzury wydawnictw. W tym świetle należy patrzeć na dekret Konkregacji Doktryny Wiary z 19 III 1975 r. *De Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros*, który ukazał się po kilkuletnich pracach przygotowawczych. Dyrektor radia watykańskiego Robert Tucci TJ 9 IV 1975 r. na konferencji prasowej przedstawił tekst dekretu, który jednocześnie został rozesłany do episkopatów poszczególnych krajów. Dekret został zatwierdzony przez pap. Pawła VI 7 III 1975 r. i opublikowany w „Osservatore Romano” nr 82 10 IV tegoż roku. Ponadto w tymże „Osservatore Romano” opublikowano do wymienionego dekretu obszerny komentarz pod znamienym tytułem *W obronie wiary i wolności poszuki-*

¹ AAS 58:1966 s. 445.

² Tamże s. 1186. Por. J. Krukowski. *Zagadnienie indeksu książek zakazanych w świetle posoborowych dokumentów Stolicy Apostolskiej*. PK 13:1971 nr 1-2 s. 217-227.

wari³. W komentarzu stwierdzono, że tekst dekretu został przekonsultowany z biskupami miast, w których działalność wydawnicza jest bardziej ożywiona, oraz na zgromadzeniu plenarnym Kongregacji Doktryny Wiary, gdzie bierze udział wielu rządców diecezji z różnych stron świata⁴. Dekret składa się z uwag wstępnych na temat władzy Kościoła w kwestii czuwania nad nienaruszalnością wiary i obyczajów oraz z 6 artykułów podzielonych na paragrafy. Zawiera ponadto 5 odnośników do konstytucji Soboru Watykańskiego II, zwłaszcza do *Lumen gentium* i *Dei verbum*.

STOSUNEK NOWYCH PRZEPISÓW DO KPK

W komentarzu do dekretu wyraźnie podkreślono, że poczynania Kongregacji Doktryny Wiary z r. 1966 miały za zadanie stworzyć odpowiednie warunki do rewizji przedmiotu dotyczącego cenzury wydawnictw pod kątem promulgacji nowego KPK⁵. Zatem dekret niniejszy zawiera normy, które bez zmian lub z pewnymi modyfikacjami wejdą do nowego kodeksu. Powstaje więc pytanie, jaki jest stosunek dekretu do przepisów dotychczas obowiązującego KPK. W zakończeniu dekretu znajduje się klauzula derogacyjna, z której wynika, iż normy ustalone w dekrecie znoszą te przepisy KPK, które są z nimi sprzeczne⁶. Nie można więc powiedzieć, że dekret zniósł odnośne przepisy kodeksu i kan. 1385-1394 nie obowiązują. Jeśli chodzi o przedmiot podległy cenzurze, przepisy dekretu dotyczą jedynie ksiąg Pisma św., ksiąg liturgicznych, modlitewników do użytku prywatnego, podręczników do nauki religii i wydawnictw odnoszących się w sposób specjalny do wiary i moralności. Ta materia została w dekrecie uregulowana na nowo w nieco odmienny sposób aniżeli w przepisach kodeksu. Natomiast nowe normy zawarte w dekrecie nie zajmują się kwestią cenzury obrazów, pism odnoszących się do spraw beatyfikacji i kanonizacji, autentycznych zbiorów modlitw i dobrych uczynków, wykazów odpustów, zbiorów dekretów kongregacji rzymskich.

Materia ta została uregulowana przepisami kan. 1385 § 1 nr 3, 1387, 1388 i 1389. Nie można powiedzieć, że kanony te nie obowiązują, ponieważ nie są sprzeczne z przepisami nowego dekretu. Poza tym niektóre kwestie zostały szczegółowo uregulowane w innych przepisach wydanych już po Soborze Watykańskim II. Między innymi sprawa wydań ksiąg liturgicznych została uregulowana dekretem Kongregacji Obrzędów z 25 I 1966 r. *De editione librorum liturgicorum*⁷. W tej kwestii normy nowego dekretu należy rozpatrywać łącznie z przepisami dekretu z 25 I 1966 r. Pew-

³ „Osservatore Romano” z 10 IV 1975 r. nr 82. Por. AAS 67:1975 s. 281-284.

⁴ Konsultacje w sprawie tekstu nowego prawa przeprowadzono z ordynariuszami Rzymu, Paryża, Nowego Jorku, Madrytu, Monachium i Mediolanu. Por. artykuł o. Tucci w „Osservatore Romano” nr 82 z 10 IV 1975 r.

⁵ „Questi interventi della Congregazione non miravano certamente a creare un vuoto legislativo ma a predisporre le condizioni per una revisione della materia in vista della promulgazione del nuovo Codice di Diritto Canonico” Por. komentarz (tamże).

⁶ „Has normas [...] Summus Pontifex Paulus VI [...] approbavit et publici iuris fieri iussit, derogans simul Codicis Iuris Canonici praescriptis quae eiusdem normis sint contraria”

⁷ AAS 58:1966 s. 169-171.

ne przepisy dekretu są zupełnie nowe, dotychczas nieznanne. Należy tu między innymi kwestia wydań Pisma św. wspólnie z braćmi odłączonymi oraz przepisy dotyczące rozpowszechniania wydawnictw w kościołach i kaplicach. Jedne przepisy dekretu znoszą, inne modyfikują tylko dotychczasowe prawo. Dlatego dla omówienia całości obowiązujących przepisów w sprawie cenzury wydawnictw należy przedstawić nie tylko przepisy dekretu *De Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros*, ale uwzględnić także przepisy kodeksu niesprzeczne z normami dekretu oraz inne nowe akty prawne dotyczące omawianego przedmiotu.

2. PRAWO KOŚCIOŁA DO KONTROLI WYDAWNICTW

Dekret we wstępie stwierdza, że do kompetencji pasterzy Kościoła należy strzeżenie wiary, głoszenie jej, obrona i czuwanie nad obyczajami. Upoważnienie to otrzymał Kościół od Chrystusa nakazującego głoszenie Ewangelii na całym świecie⁸. Sobór Watykański II w konstytucji dogmatycznej *Dei verbum* stwierdził: „Bóg postanowił [...], aby to, co objawił [...] pozostało na zawsze w całości i przekazywane było wszystkim pokoleniom. Dlatego Chrystus Pan polecił Apostołom, by Ewangelię głosili wszystkim jako źródło wszelkiej prawdy [...]” (nr 7). „Obowiązek więc autentycznego interpretowania Słowa Bożego pisanego i przekazywanego ustnie został przekazany żywemu Magisterium Kościoła” (nr 10). Czynili to od pierwszych wieków papieże i biskupi. Wierni zostali zobowiązani do współdziałania z pasterzami Kościoła w zachowaniu nienaruszalności prawd wiary i obyczajów. Strzeżenie nienaruszalności prawd wiary i obyczajów przejawia się w kontroli wydawnictw, które dotyczą wiary i moralności. Kontrola ta może przejawiać się w uprzedniej aprobacie wydawnictw lub w odrzucaniu pism zwalczających wiarę lub dobre obyczaje.

3. WŁADZA KOMPETENTNA DO PRZEPROWADZANIA CENZURY

Cenzurę wydawnictw w Kościele sprawuje papież w stosunku do wszystkich wiernych, a na terenie diecezji biskup rezydencjalny sam lub na synodzie albo biskupi zebrania na konferencji episkopatu. Papież sprawuje cenzurę poprzez kongregacje rzymskie (od 1965 r. przez Kongregację Doktryny Wiary). Biskupi rezydencjalni indywidualnie, na synodach lub konferencjach episkopatu sprawują cenzurę przez cenzorów. KPK nakazał przy każdej kurii biskupiej ustanowić cenzorów (kan. 1393 § 1). Cenzorów powołuje biskup rezydencjalny, jego wikariusz generalny lub podczas wakansu stolicy biskupiej wikariusz kapitulny, a w zakonach wyżsi przełożeni. Dekret z 19 III 1975 r. zachowując kodeksowe prawo ordynariusza do mianowania cenzorów zezwala konferencji episkopatu na sporządzenie wykazu cenzorów dla danej prowincji kościelnej, którzy byłiby do dyspozycji kurii bisku-

⁸ *Lumen gentium* nr. 23.

pich. Ponadto dekret zezwala na utworzenie komisji cenzorów, z którą mogliby się konsultować poszczególni ordynariusze (art. 6 § 1). Według KPK (kan. 1393 § 1) cenzorzy przy wykonywaniu swego urzędu powinni mieć przed oczyma jedynie naukę Kościoła, zawartą w dekretach soborów powszechnych oraz w zgodnym nauczaniu znanych autorów. Przepis ten był oparty na § 17 konstytucji pap. Benedykta XIV *Sollicita ac provida* z 9 IV 1753 r. Dekret Kongregacji Doktryny Wiary z 19 III 1975 r. zmienił wymienioną normę kanonu określając, że cenzor przy sprawowaniu swego urzędu powinien mieć przed oczyma jedynie naukę Kościoła w odniesieniu do wiary i moralności, tak jak jest ona wykładana przez urząd nauczycielski Kościoła (art. 6 § 2). Pominięte więc zostało w dekrecie kryterium zgodnej nauki znanych autorów. Wydaje się, że pominięcie tego kryterium jest uzasadnione wobec dość dużej swobody poglądów współczesnych teologów. Bardziej bezpiecznym kryterium nieomyślności i integralności wiary oraz obyczajów jest urząd nauczycielski Kościoła, zatem warunek zgodnej nauki uznanych autorów został zastąpiony tym właśnie pewniejszym kryterium.

4. PRZEDMIOT CENZURY WYDAWNICTW

Art. 1 § 2 i art. 2, 3, 4 dekretu *De Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros* poświęcone zostały materii podległej cenzurze kościelnej.

Art. 11 § 2 zawiera klauzulę generalną dotyczącą przedmiotu cenzury. Mianowicie, przepisy zawarte w dekrecie odnoszące się do książek należy stosować do wszystkich pism przeznaczonych do publicznego rozpowszechniania, chyba że co innego wynikałoby z wyraźnego przepisu. Zatem na równi z książkami w ścisłym sensie podlegają cenzurze także broszury, książeczki małych rozmiarów i objętości, poszczególne artykuły, komunikaty, a nawet pojedyncze kartki, jeżeli są przeznaczone do publicznego rozpowszechniania. Wyrażenie dekretu „*divagationi publicae destinati*” — przeznaczone do publicznego rozpowszechniania — wydaje się sugerować, iż prawodawcy nie chodziło o cenzurę druku w sensie pomnażania egzemplarzy sposobem mechanicznym, chemicznym lub innym. Prawodawcę kościelnego interesował — w świetle przepisów dekretu o cenzurze — nadzór nad drukiem tylko o tyle, o ile jest on przeznaczony do publicznego rozpowszechniania. Rozróżnienie to ma praktyczne znaczenie na gruncie ustawodawstwa państwowego, gdzie wymaga się osobnego pozwolenia na druk i osobnego na rozpowszechnianie⁹.

Bezpośrednio po klauzuli ogólnej w dekrecie zostały zamieszczone normy odnośnie do cenzury poszczególnych rodzajów wydawnictw.

1°. Cenzurze kościelnej podlegają wydania ksiąg Pisma św. i ich tłumaczeń na języki nowożytne. Zgodnie z omówioną klauzulą generalną kontroli władzy kościelnej podlegają teksty Pisma św. bez względu na to, czy zostały wydane w całości, w częściach, pojedyncze księgi czy tylko urywki. Pismo św. może być wydawane za

⁹ Por. ustawodawstwo polskie: § 1 i § 6 rozp. Prezesa Rady Ministrów z 21 III 1970 r. w sprawie zakresu i trybu sprawowania nadzoru i kontroli przez organy Kontroli prasy, publikacji i widowisk (Dz. U. Nr 6 z 1970 r. poz. 50).

aprobata Stolicy Apostolskiej lub biskupa rezydencjalnego. Chodzi tu o wydania w językach oryginalnych, tj. greckim i hebrajskim, lub w starożytnych przekładach, np. Wulgata¹⁰.

Ze słownego sformułowania tekstu art. 2 § 1 wynika, że wydania Pisma Św. w językach oryginalnych i starożytnych tłumaczeniach mogą być drukowane bez objaśnień (przypisków). O konieczności objaśnień do tekstu Pisma św. wspomina bowiem dopiero druga część zdania cytowanego art. 2 § 1 odnosząca się do tłumaczeń na języki nowożytne¹¹. Wydanie tłumaczenia Pisma św. wymaga podobnie jak wydanie oryginału pozwolenia Stolicy Apostolskiej lub ordynariusza miejsca z równoczesnym zamieszczeniem koniecznych i wystarczających objaśnień do tekstu. Wyrażenie tekstu prawa „atque insimul” wskazuje, że oba wymogi powinny być spełnione równocześnie. Wynika więc z tego, że tłumaczenia Pisma św. na języki nowożytne oprócz aprobaty władzy kościelnej winny zawsze zawierać konieczne i wystarczające objaśnienia do tekstu. Oba autorytety kościelne: Stolica Apostolska i ordynariusz pod tym względem zostały postawione równorzędnie, tzn. są one na równi kompetentne do aprobaty. Tekst dekretu używa bowiem wyrażen „aut”, „aut” Nowością w stosunku do KPK jest § 2 art. 2 dekretu. Ordynariusz miejsca może zezwolić, aby katolicy łącznie z braćmi odłączonymi dokonywali tłumaczeń Pisma św. na języki nowożytne i zaopatrzywszy w odpowiednie objaśnienia do tekstu mogli wydawać je drukiem. Dekret powołuje się tu na konstytucję dogmatyczną Soboru Watykańskiego II *Dei verbum*¹². Art. 2 § 2 ma charakter ekumeniczny. Od czasów promulgacji KPK wiele się zmieniło, zwłaszcza że od wielu lat działa przy Stolicy Apostolskiej Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijan. W ówczesnych czasach współpraca katolików z braćmi odłączonymi na polu dokonywania wspólnych tłumaczeń Pisma św. nie była przewidywana i dozwolona.

Przy aprobacie wydań Pisma św. prawodawcy kościelnemu nie chodzi o jakąś kontrolę samego tekstu pod względem zgodności z wiarą i obyczajami, gdyż sam tekst jest źródłem objawienia, ale o wierność i nienaruszalność tekstu w stosunku do wydań w językach oryginalnych i starożytnych tłumaczeniach. Magisterium Kościoła podając wiernym zaaprobowany tekst Pisma św. gwarantuje jego nienaruszalność i wierność¹³.

²⁰ Do przedmiotu podległego cenzurze kościelnej dekret zaliczył także księgi liturgiczne i ich części oraz tłumaczenia na języki nowożytne. Przepisy KPK (kan. 1390) wymagały od ordynariusza stwierdzenia zgodności ksiąg liturgicznych i litanii z wydaniem zatwierdzonymi przez Stolicę Apostolską. Nowe przepisy odnośnie do wydania ksiąg liturgicznych ukazały się jeszcze przed wydaniem dekretu *De Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros*, mianowicie 25 I 1966 r. w dekrete Kongregacji Obrzędów *De editione liborum liturgicorum*¹⁴. Dekret Kongregacji

¹⁰ Por. Komentarz w „Osservatore Romano” nr 82 z 10 IV 1975 r.

¹¹ Materię tę regulował kan. 1385 § 1 nr 1 i kan. 1391. Zob. komentarz w „Osservatore Romano” nr 82 z 10 IV 1975 r.

¹² Nr 22, 25.

¹³ *Lumen gentium* nr 23. Por. komentarz do dekretu.

¹⁴ AAS 58:1966 s. 169-171.

Obrzędów po raz pierwszy nadał szerokie uprawnienia w kwestii wydań ksiąg liturgicznych konferencjom biskupów. Dekret *De Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros* jest kontynuacją dekretu Kongregacji Obrzędów z 1966 r. i określa władzę kompetentną do dokonywania wydań ksiąg liturgicznych.

Mianowicie, księgi liturgiczne, ich tłumaczenia na języki nowożytny i części ksiąg liturgicznych mogą być wydawane jedynie z wyraźnego zlecenia konferencji episkopatu i pod jej nadzorem. Konferencja episkopatu powinna jednak przed wydaniem zwrócić się do Stolicy Apostolskiej o zatwierdzenie danych ksiąg liturgicznych (art. 3 § 1). Zatem żaden wydawca nie powinien samodzielnie starać się u Stolicy Apostolskiej o zatwierdzenie wydania, ale działać na polecenie konferencji episkopatu danego kraju. Wydanie takie na zlecenie i pod nadzorem konferencji episkopatu po uprzednim zatwierdzeniu przez Stolicę Apostolską jest wydaniem typicznym, np. rytuał polski. Przepis ten w niczym nie narusza dotychczasowych uprawnień Stolicy Apostolskiej do wydawania ksiąg liturgicznych jako wydań typicznych, np. *Mszał rzymski*.

W nowym dekrete nie ma już mowy o wydaniach litanii, gdyż te do użytku publicznego są drukowane w rytuałach, a do użytku prywatnego w książeczkach do nabożeństwa i wtedy podlegają aprobacie z art. 3 § 3.

Od kompetencji do wydawania ksiąg liturgicznych należy odróżnić zwykłą aprobatę. Polega ona na stwierdzeniu zgodności ponownego wydania z wydaniem typicznym, a więc dokonany przez Stolicę Apostolską lub przez konferencję episkopatu za zgodą Stolicy Apostolskiej. Aprobaty takiej w odniesieniu do nowych wydań ksiąg liturgicznych, ich części i tłumaczeń na języki nowożytny może udzielić ordynariusz miejsca wydania (art. 3 § 2).

3° Nowy dekret zamierzając przeciwdziałać zjawisku rozpowszechniania wśród wiernych modlitw lub innych form pobożności mało ortodoksyjnych czy o niewielkiej wartości duchowej wymaga aprobaty kościelnej dla książek i książeczek oraz jakichkolwiek wydawnictw przeznaczonych do modlitwy prywatnej¹⁵. Kompetentnym do przeprowadzania cenzury i udzielania pozwolenia na druk tego rodzaju wydawnictw jest ordynariusz miejsca. Tekst dekretu używa jedynie zwrotu „ordynariusz miejsca” — *ordinarius loci*. Jednak na podstawie art. 1 § 1 wiemy, że chodzi tu o ordynariusza własnego autora lub ordynariusza miejsca wydania (por. art. 3 § 3).

4° Katechizmy i inne pisma należące do wychowania katechetycznego (*institutio catechetica*) oraz ich tłumaczenia mogą być wydawane za aprobatą ordynariusza miejsca w rozumieniu art. 1 § 1 lub konferencji episkopatu danego narodu lub regionu (prowincji kościelnej — art. 4 § 1).

5° Podręczniki dla wszystkich szkół podstawowych, średnich i uniwersytetów, jeśli w szczególności dotyczą zakresu Pisma św., teologii, prawa kanonicznego, historii Kościoła, oraz książki do nauczania prawd wiary i moralności wymagają aprobaty kompetentnej władzy kościelnej (art. 4 § 2). Zatem aprobaty tej może udzielać Stolica Apostolska, konferencja episkopatu, ordynariusz miejsca wydania

¹⁵ Por. komentarz do dekretu.

lub ordynariusz własny autora w zależności od przedmiotu, o którym dane wydawnictwa traktują.

6° Oprócz norm ściśle obowiązujących dekret z 19 III 1975 r. zawiera także normy fakultatywne. Między innymi jest ona zawarta w art. 4 § 3. Jest to nowość w prawie o cenzurze kościelnej. Norma ta odnosi się do wydawnictw o tematyce dotyczącej Pisma św., teologii, historii Kościoła, chociaż nie byłyby one podręcznikami. Ponadto norma fakultatywna dotyczy tych wszystkich wydawnictw, które nie podlegają pod żadną grupę dotychczas wymienioną, ale zawierają treść odnoszącą się w sposób specjalny do wiary i moralności. Ustawodawca odnośnie do tego rodzaju wydawnictw nie nakazuje, ale zaleca (commendatur) używanie aprobaty ordynariusza (art. 4 § 3)¹⁶.

7° Zupełnie nową normę, dotychczas w prawie kanonicznym nie znaną, zawiera art. 4 § 4. Jest to zakaz rozpowszechniania, tj. wystawiania, sprzedaży i rozdawania w kościołach i kaplicach, książek i jakichkolwiek pism traktujących o wierze lub obyczajach, które nie posiadałyby aprobaty kościelnej. Dekret używa tutaj wyrażenia „libri el alia scripta” — książki i inne pisma traktujące o wierze lub obyczajach. Chociaż w art. 1 § 2 dekret zawarł klauzulę generalną, iż gdzie jest mowa o książkach, należy przez to rozumieć także jakiegokolwiek inne wydawnictwa, to w tym artykule podkreśla jeszcze raz, że chodzi nie tylko o książki, ale także o wszystkie inne wydawnictwa bez względu na objętość i czas ukazywania się. Powód tego rodzaju zakazu jest zrozumiały i uzasadniony. Rozpowszechnianie książek i pism w kościołach i kaplicach ma stanowić dla wiernych gwarancję, że nie jest im polecane nic szkodliwego dla wiary i obyczajów chrześcijańskich. Jednocześnie zobowiązuje to władzę kościelną do odpowiedzialności za polecane dzieła¹⁷.

8° Nowe przepisy nic nie mówią o cenzurze i rozpowszechnianiu obrazów. Według KPK wszystkie obrazy drukowane o tematyce religijnej, bez względu na to, czy zawierały drukowane modlitwy czy nie, mogły być jedynie rozpowszechnianie za zgodą ordynariusza miejsca (kan. 1385 § 1 nr 3). Wydaje się, że przepisy tego kanonu — jako niesprzeczne z normami dekretu — obowiązują nadal. Cenzury obrazów dokonuje ordynariusz miejsca wydania lub własny autor przy pomocy diecezjalnej komisji sztuki sakralnej.

Z racji niesprzeczności z przepisami nowego dekretu należy przyjąć, że obowiązują nadal kan. 1387, 1388 i 1389. Zatem cenzurze kościelnej po dekrete z 19 III 1975 r. podlegają wydawnictwa, które w KPK objęte były przepisami szczególnymi, różnymi od kan. 1385, zawierającego przepisy ogólne o cenzurze uprzedniej. Należy więc wspomnieć o wydawnictwach odnoszących się do spraw beatyfikacji i kanonizacji, autentycznych zbiorach modlitw i dobrych uczynków i zbiorach dekretów kongregacji rzymskich.

9° Wydawnictwa odnoszące się w jakikolwiek sposób do spraw beatyfikacji i kanonizacji — według kan. 1387 — mogą być publikowane za zezwoleniem Kongregacji do Spraw Świętych¹⁸.

¹⁶ Por. kan. 1385 § nr 2.

¹⁷ Zob. komentarz do dekretu.

¹⁸ Kan. 1387 podaje Kongregację Obrzędów. Kongregacja ta decyzją pap. Pawła VI została podzie-

10° Autentyczne zbiory modlitw i dobrych uczynków, do których Stolica Apostolska przywiązała odpusty i wykazy odpustów, mogą być wydawane za zezwoleniem Św. Penitencjarii. Natomiast książki, książeczki, spisy i kartki zawierające modlitwy z odpustami z podaniem miejsca i czasu ich udzielenia mogą się ukazywać za zezwoleniem ordynariusza miejsca. W wypadku druku jakichkolwiek wydawnictw związanych z udzielaniem odpustów należy zachować przepisy konstytucji pap. Pawła VI *Indulgentiarum doctrina*¹⁹.

11° Zbiory dekretów kongregacji rzymskich można ponownie wydawać za zezwoleniem kierowników poszczególnych kongregacji i z zachowaniem warunków przez nich przepisanych²⁰.

5. UDZIELENIE POZWOLENIA NA DRUK

Władza kościelna udziela aprobaty wydawnictw po przeprowadzeniu egzaminu dzieła przez cenzora kościelnego i wydaniu przez niego pozytywnej opinii. Swoją opinię cenzor powinien przedstawić na piśmie. Władza kościelna nie jest związana opinią cenzora i nie musi udzielić „imprimatur” mimo jego pozytywnej opinii o dziele. Udzielenie pozwolenia na druk zależy od „roztropnego uznania” kompetentnego przełożonego. W wypadku odmowy pozwolenia na druk przełożony kościelny powinien podać autorowi dzieła powody odmowy. Pozwolenie na druk to jedynie oświadczenie władzy kościelnej, że dzieło nie zawiera nic przeciwnego wierze i dobrym obyczajom. Nie jest więc zaleceniem dzieła ani jego pochwałą, lecz stwierdzeniem braku błędów w zakresie wiary i moralności. Pozwolenie jest urzędowym dekretem administracyjnym, aktem jurysdykcji pozasądowej i dobrowolnej udzielanym w formie reskryptu na piśmie. Reskrypt zezwalający na druk dzieła powinien zawierać imię i nazwisko udzielającego pozwolenia oraz czas i miejsce udzielenia aprobaty (art. 6 § 3).

W nowym prawie nie ma wzmianki o konieczności utrzymania w tajemnicy nazwiska cenzora aż do chwili otrzymania pozytywnej opinii o dziele. Przepis kan. 1393 § 5 — jak się wydaje — obowiązuje nadal, gdyż nie jest sprzeczny z nowymi normami, a dobro sprawy wymaga zachowania w tajemnicy nazwiska cenzora.

Nie ma też w nowym dekrete mowy o konieczności drukowania na dziele wzmianki o udzielonym pozwoleniu i ewentualnie wzmianki o pozytywnej opinii cenzora, czego domagał się kan. 1394 § 1. Przepis kanonu jest nadal aktualny, gdyż sama logika domaga się, aby czytelnik był poinformowany o tym, czy dzieło posiada aprobatę kościelną.

Jeżeli chodzi o ordynariusza kompetentnego do udzielenia pozwolenia na druk, to nowy dekret wprowadza pewne ograniczenie w porównaniu z kan. 1385 § 2. Kanon postanawiał, iż pozwolenie na druk może udzielić ordynariusz własny auto-

lona na Kongregację Obrzędów i Kongregację dla Spraw Kanonizacji (Congregatio pro Causis Sanctorum), której zlecono kompetencję zajmowania się sprawami beatyfikacji i kanonizacji.

¹⁹ Por. kan. 1388.

²⁰ Kan. 1389.

ra, ordynariusz miejsca druku lub ordynariusz miejsca wydania dzieła. Dekret w art. 1 § 1 za właściwego ordynariusza do udzielania aprobaty uważa własnego ordynariusza autora i ordynariusza miejsca wydania. Nie otrzymał więcej kompetencji w tym względzie ordynariusz miejsca druku. W razie odmowy pozwolenia na druk przez jednego z dwu wymienionych ordynariuszy, autor nie powinien zwracać się do drugiego bez wzmianki o odmowie. W KPK powiedziane było „auctor nequeat”, a w dekrecie „non licet auctori”. Zatem przypuszczać należy, że wzmianka o odmowie w żadnym wypadku nie jest potrzebna do ważności pozwolenia innego ordynariusza, ale tylko do godziwości.

6. PRZEPISY DOTYCZĄCE AUTORÓW

Z cenzurą kościelną związana jest instytucja zezwolenia (licentia) na ogłaszanie drukiem książek, broszur i artykułów przez osoby duchowne. Zezwolenie takie nie musi być następstwem przeprowadzenia egzaminu dzieła (cenzury kościelnej), ale dotyczy pisywania przez osoby duchowne do pewnych wydawnictw lub publikowanie przez nie swoich prac. Należy więc odróżnić tego rodzaju zezwolenie (licentia) od pozwolenia na druk, czyli „imprimatur” tj. aprobaty, jakiej udziela ordynariusz po otrzymaniu pozytywnej opinii cenzora o dziele. Mianowicie, art. 5 nowego dekretu poleca, aby duchowni diecezjalni bez zezwolenia ordynariusza, a duchowni zakonni bez zezwolenia swoich wyższych przełożonych (zgodnie z ich konstytucjami) nie wydawali publikacji dotyczących wiary i obyczajów. Ponadto duchowni diecezjalni i zakonni nie powinni bez zezwolenia ordynariusza pisać do dzienników, gazet czy czasopism, które otwarcie mają zwyczaj atakować religię katolicką i dobre obyczaje. Katolicy świeccy mogliby pisać do takich wydawnictw jedynie ze „słusznej i rozumnej przyczyny”

Przedstawione wyżej normy różnią się znacznie od przepisów kodeksowych w tej materii (kan. 1385 § 1 nr 2 i kan. 1386). Według przepisów kodeksowych duchowni diecezjalni bez zezwolenia ordynariusza nie mogli niczego publikować, nawet na tematy nie związane z religią. Zakonnicy potrzebowali nadto pozwolenia swego wyższego przełożonego. Podobnie wszyscy duchowni nie mogli pisywać do czasopism i dzienników lub wydawać je bez zezwolenia władzy kościelnej. Obecnie te zakazy już nie obowiązują. Duchowni zostali zobowiązani zabiegać o aprobatę tylko wtedy, gdy ich dzieła zawierają treść dotyczącą wiary i obyczajów, zakonnicy tylko wtedy, gdy konstytucje zakonne taki obowiązek wprowadzają. Chodzi tu o wszystkie publikacje duchownych, a więc książki, broszury czy nawet poszczególne artykuły. Tekst dekretu mówi wprawdzie o książkach „libri”, ale zgodnie z klauzulą generalną zawartą w art. 1 § 2 dekretu to, co powiedziano o książkach, należy odnosić do wszystkich innych form publikacji²¹.

Jak wynika z art. 5 dekretu, autorom świeckim zaleca się jedynie, a nie nakazuje,

²¹ Mikołaj Roztworowski tłumaczy mylnie, że chodzi tu jedynie o „publikacje książkowe”. Por. „Słowo Powszechne” z 14 IV 1975 r.

zabiegać o uprzednią aprobatę, i to tylko wtedy, gdy treść publikacji dotyczy religii lub obyczajów²². Widać tu fakultatywny charakter normy zawartej w art. 5 § 1 dekretu.

Co się tyczy pisywania do gazet i czasopism, które mają zwyczaj otwarcie występować przeciw wierze katolickiej i dobrym obyczajom, to jest on także złagodzony w porównaniu z KPK (kan. 1386 § 2). Kodeks wymagał uznania przez ordynariusza przyczyny skłaniającej autora do pisywania do takich pism. Obecnie nie potrzeba zezwolenia ordynariusza, lecz sama słuszną i rozsądną przyczyną upoważnienia katolika świeckiego do podjęcia decyzji, czy mu wolno pisać do danego czasopisma czy nie.

Duchowni diecezjalni i zakonni potrzebują zezwolenia ordynariusza na zamieszczenie swoich artykułów w czasopismach otwarcie występujących przeciwko religii katolickiej i dobrym obyczajom. Nie potrzeba zaś zezwolenia ordynariusza, aby duchowni zarówno diecezjalni, jak i zakonni mogli zamieszczać swoje artykuły w czasopismach i dziennikach nie atakujących religii katolickiej i dobrych obyczajów.

*

Jak widać z przedstawionych norm nowego dekretu, prawodawca wielką wagę przywiązuje do dobrej woli człowieka, który jest czytelnikiem lub autorem. Prawodawca kościelny zakłada, że czytelnik nie bardzo przygotowany do lektury danego wydawnictwa będzie postępował roztropnie i radził się osoby kompetentnej, czy nie narazi się na niebezpieczeństwo czytania pism niezgodnych z wiarą lub dobrymi obyczajami. Pewnym ogólnym kryterium dla czytelnika będzie znajomość autora danej publikacji. Mniej narazi się wierny, który czyta publikacje znanego autora, powszechnie szanowanego za swoją zdrową naukę i wysokie kwalifikacje. Prawodawca kościelny zakłada, że autor katolicki będzie starał się o aprobatę swoich pism nawet wtedy, gdy nie jest ona nakazana i w ten sposób będzie asekurował swoich czytelników przed błędami²³.

Obecnie nie obowiązują kary za nieprzestrzeganie przepisów o cenzurze, które były przewidziane kan. 2318. Zostały zniesione przez Kongregację Doktryny Wiary w 1966 r.²⁴

²² „Ora le nuove disposizioni raccomandano per i laici la previa approvazione soltanto quando si tratta di materie religiose e morali” (komentarz do dekretu).

²³ „Il lettore cattolico, che non sia molto preparato, dovrà avere la prudenza di consigliarsi con persone competenti e sicure, per non correre il pericolo di trovarsi tra le mani uno scritto in disaccordo con la dottrina cattolica o che offende la retta morale. E meno che l'autore sia notoriamente conosciuto per la sua sana dottrina, oltre che per la sua specifica competenza” (tamże).

²⁴ AAS 58:1966 s. 1186.

DIE KIRCHLICHE ZENSUR DER DRUCKSACHEN
IM LICHT DES DEKRETS
DE ECCLESIAE PASTORUM VIGILANTIA CIRCA LIBROS

Zusammenfassung

Im Laufe des Zweiten Vatikaner Konzils haben sich Stimmen erhoben, die die Veränderung des Kanonischen Rechts hinsichtlich der Zensur der Drucksachen forderten. Nach dem Konzil griff die Kongregation für die Glaubensangelegenheiten im Jahre 1966 zweimal in dieser Angelegenheit ein, und bereitete so den Weg für das Dekret dergleichen Kongregation vom 7. 03. 1975 *De Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros* vor, in der die Frage der Zensur der Drucksachen von neu an bestimmt wurde. Dem genannten Dekret gehen ein paar Jahre Arbeit voraus. Es ist ein normativer Akt des Heiligen Stuhls, der im Rahmen der die Reform des Kanonischen Gesetzbuches vorbereitenden Arbeiten erlassen wurde. Das Dekret stellt noch nicht — wie es scheint — die letzte Fassung des Zensurgesetzes dar, weil es noch nicht selbstgenügsam und vollständig ist. In dem vorliegenden Artikel wurden folgende Fragen erörtert, und zwar das Verhältnis der neuen Vorschriften zum Kanonischen Gesetzbuch, das Recht der Kirche auf die Kontrolle der Drucksachen, die zu der Durchführung der Zensur zuständige Behörde, der Gegenstand der Zensur, die Imprimatur und die für die Autoren geltenden Vorschriften.